

POSUDOK

dizertačnej práce Mgr. Mareka TIMKA: „Evolúcia – informácia – skutočnosť“

Základnou optikou predloženej dizertačnej práce Mgr. Timka: „Evolúcia – informácia – skutočnosť“ je evolučno-ontologická perspektíva, ktorá je v nej predstavená prehľadným, zaujímavým a kompetentným spôsobom. Kľúčovou tézou, z ktorej doktorand vychádza, je to, že povaha všetkých dnešných kríz, ktoré vyplývajú z problémov s preľudnením, chudoby, vyčerpatelnosti neobnoviteľných zdrojov, krachu finančných monopolov, znečistenia životného prostredia a stretov rôznych náboženstiev či svetonázorov (teda kríza demografická, sociálna, energetická, ekonomická, ekologická aj kríza hodnôt) je v porovnaní s minulosťou bezprecedentná a fundamentálna. Ich vyriešenie či aspoň čiastočné zmiernenie je možné len za predpokladu vyriešenia (či zmiernenia) globálnej ekologickej krízy, ktorej riziko spočíva nielen v tom, že dnes je človek svojimi aktivitami schopný sa zlikvidovať ako biologický druh, ale spraviť túto planétu neobývateľnou pre všetky vyššie organizmy na tisíce rokov.

Podľa Mgr. Timka má koncepcia evolučnej ontológie (medzi ktorej základné kategórie patria nielen „látka“ a „energia“, ale hlavne „informácia“ a „evolúcia“) ambície stať sa základom novej myšlienkovvej paradigmy pre 21. storočie, chce byť *filozofiou prežitia*. Svojou dizertačnou prácou, ako aj niekoľkými štúdiami, ktoré o tejto problematike už publikoval, sa usiluje túto koncepciu nielen predstaviť, ale ju aj prehľbiť a napokon aj kriticky zhodnotiť hlavné výhrady a námietky, ktorým je najčastejšie vystavená.

Dizertácia je rozdelená do troch častí, pričom prvá časť predstavuje základné východiská, problémy a ciele evolučnej ontológie ako nesubstančného ontologického modelu skutočnosti. Zameriava sa na dve základné kategórie tohto modelu – „evolúcie“ a „informácie“, prostredníctvom ktorých popisuje vzťah dvoch ontických sfér skutočnosti – prírody a kultúry, vrátane ich konfliktu, ktorý dnes vyúsťuje do situácie globálnej ekologickej krízy. Poukazuje tiež na evolučno-ontologické predpoklady teórie poznania a zaoberá sa tým, či táto koncepcia môže byť východiskom pre environmentálnu etiku a neantropologickú teóriu hodnôt. Prvá časť končí hľadaním novej odpovede na otázky hraníc ontickej tvorivosti a reakciou na niektoré námietky kritikov evolučnej ontológie. Druhá časť sa zaoberá vzájomným vzťahom „látky“, „energie“ a „informácie“, ale aj analýzou tzv. informačnej fyziky. Taktiež mapuje niektoré filozoficko-kozmozologické problémy súvisiace s informáciou a entropiou v extrémnych fyzikálnych podmienkach a problémy súvisiace s

entropiou, veľkým treskom a následnou infláciou časopriestoru. V tretej časti doktorandovi ide o detailnejšiu analýzu kategórie „evolúcie“ a kritické vyrovnanie sa s koncepciou univerzálneho darvinizmu, pričom poukazuje na jej vnútorné rozpory, ako aj s koncepciou memetiky, ktorá popisuje mechanizmus evolúcie kultúry, avšak vyplýva z nej (podľa autora dizertácie) viac problémov než riešení.

V súvislosti s rozborom, ktorý sa týka environmentálnej etiky a axiológie by bolo vhodné, aby Mgr. Timko bližšie osvetlil, aké možnosti podľa neho má dnes filozofia zasahovať do sociálnych, politických a ekonomických procesov pri plnení „zodpovednosti“, ktorú spomína, keď hovorí: „Filozofia, ale aj ekologická politika a ekonomika... musia byť schopné prevziať zodpovednosť za konanie človeka – obrazne povedané – do svojich rúk“ (str. 37). Dajú sa menovať rôzne modely postavenia filozofie v spoločnosti a Mgr. Timko by mohol pouvažovať nad tým, akú pozíciu má dnes filozofia vzhľadom na koncepty, ktoré tu uvediem: Napríklad Sókrates v opozícii voči politike násilia prichádza s myšlienkou „presvedčania“ ľudí ako nevyhnutnej podmienke dobrovoľnej kooperácie a celkových sociálnych zmien. Neskôr, na konci staroveku, to Sv. Augustín formuloval ešte vyhrtenejšie. Hovorí, že filozofia chce „zabiť vojnu slovom“ a „nastoliť mier mierom“. V rámci sókratovského modelu vedú filozof a laik dialóg, v ktorom si ujasňujú svoj náhľad na vec a prostredníctvom induktívnej komparácie a definície si vytvárajú spoločný pojem a náhľad na skutočnosť, čo je podľa Sókrata optimálnym kognitívnym základom pre spoločný postup a dobrovoľnú kooperáciu. V sokratovskom modeli je filozof súkromnou osobou, ktorá priamo nevstupuje do politickej činnosti, sústreďuje sa skôr na individuálne (mikro-skupinové) rozhovory. Sokratova filozofia chcela ovplyvňovať myslenie, cítenie, konanie a spôsob života ľudí a v konečnom dôsledku vyvolať pozitívne sociálne zmeny. Subjektom realizácie sokratovskej filozofie mali byť však samotní občania. Známy je aj Platónsky model, ktorý filozofa považuje za najkompetentnejšieho odborníka na záležitosti výchovy občanov a riadenia štátu. Platónsky ideál filozofa – vládcu bol tiež výsledkom hľadania racionálnej alternatívy voči dobovému riadeniu života spoločnosti. V Platónovom modeli teda zaznieva skepsa voči možnostiam sokratovského presvedčania ľudí. Platónov filozof potrebuje politickú moc aby mohol realizovať svoju filozofiu. Ďalší – Fichteho model v súlade osvieteneckým ideálom oslabil model filozofa – vládcu. Vzťah filozofa (intelektuála) a vládcu (politika) chápal skôr ako spoluprácu odborníkov na jednom „projekte“, v ktorej má každý jasne ohraničenú oblasť svojej kompetencie. Úlohou filozofa je formulovať idey a osvietenecký vládca ich má realizovať, t. j. spravovať podľa nich spoločnosť. Idey predstavovali akýsi základ pre činnosť vládcu

a konečným produktom mala byť určitá forma spoločnosti. J. Fichte hovorí, že božskú ideu zameranú na vzdelávanie sveta treba najskôr vyjadriť pojmom (čo je úlohou učenca) a potom ju stvárniť skutočným životom a pôsobením pri riadení ľudských vzťahov. A napokon treba spomenúť aj postmodernistický model, ktorý stavia na tom, že kým platónsky a fichteovský filozof zakladali na svojej odbornosti svoju autoritu a moc, postmoderný intelektuál sa práve proti tomuto mocenskému aspektu búri: jeho vedenie už nelegitimizuje jeho nárok na moc a na manipuláciu tými, čo vedia menej ako on. Postmoderní liberáli neuznávajú právo odborníka "reprezentovať" laikov. Občania si majú riešiť svoje problémy sami. Ide o model, ktorý znižuje osobnú zodpovednosť odborných filozofov za ich filozofovanie.

V súvislosti so zdôrazňovaním Mgr. Timka, že evolučná ontológia je nesubstančnou teóriou, preto ako taká lepšie vyhovuje dnešným poznatkom, treba pripomenúť, že v histórii filozofie, predovšetkým v 20. storočí, už vznikli takéto „nesubstančné“ modely, napr. organicizmus, koncepty neorealistickej a pod., o ktorých by bolo dobré sa podrobnejšie na obhajobe zmieniť a prípadne na ich pozadí ukázať prednosti alebo osobitosti evolučnej ontológie.

Text dizertácie Mgr. Timka je kultivovaný, po všetkých stránkach výborne spracovaný a dáva množstvo odpovedí na otázky spojené so subtílnejším poznaním dnešnej evolučnej ontológie. Vzhľadom na tieto skutočnosti mu odporúčam po úspešnej obhajobe udeliť titul akademický PhD.

V Bratislave, 28. 8. 2009.

.....
Prof. PhDr. Emil Višňovský, CSc.